

الکیر والاکر

۵ نجی سان ۱۳۳۳ سنه ربیع الآخر ۲۴ چہار شنبہ ۱۹۱۵ سنه ۲۵ فیرال

تفسیر

وَقَالُوا لَنْ نَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَنْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَنْ يَخْلَفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا

تَعْلَمُونَ

ترجمہ: (یهودیلر) بزگہ (قیامتہ) اوت (عذابی آزغنه) سانلی کونلر ده گنه تیکار دیدیلر. الله قاشنده (شولای بولور غه) وعده آلدگرموسوز، وعده سی بولسه الله البتہ وعده سینہ خلافتق ایتمز (البتہ آلمادکز) یا که بلمد کگزنی ایتہ سزمو. (البتہ شولای)

تفسیر و ایضاح:

یهود، بابالاری قرق کون قدر بوز اغوغه عبادت ایتدکلرندن جزاسینہ آخرتده هر یهودی قرق کون قدر اوت عذابنده بولوب صوگره قوطولاچاقمز دیدکلرندہ بو آیت اینگان.

بخاری، احمد، نسائی، دارمی روایتلرنچہ خیر یهودیلری آزغنه وقتده اوت عذابنده بولاقامز، صوگره ابدی او جماخغه کره چکمز، دعواسنده بولنمشلر.

آنلرنک بو اعتقادلری، الله دن وعده بولما اینچہ اوز لرینی

تأمين ايتولرى حماقتدر. اللهنك رحمتى و عذابى بندهنك ايمان
و عملينه كوره بولاچاقدر.

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۸۳﴾

ترجمه: «بلى (آنلارغه اوت عذابى كوب ايرشور چونكه)
هر كم يامان كسب ايتسه، خطالرى آنى چولغاسه آنلراوت اهللر-
يدر. آندهمگكو بولغوچيلاردر.»

تفسير و ايضاح؛

بوزوق اعتقادده، يمان عملده بولوب اوتدن خلاصنى اميد
ايتمك اور نездردر. قايو بنده درست ايمان اهلى بولمسه بلكه كفر
و شرك اوزره بولسه آنك خطادن ساقلانوغه باعنى يوقدر. اول
بنده گناهغه چومار خطا و فساد آنى قابلار. بنا عليه ابدى اوتقه لايق
بولور. آزغنه ايمانى و درست اعتقادى بولغان كمنه غفلتى سببى
گناهغه توشسهده ايمان و اعتقادى خطاغه چومودن ساقلار شونلقدن
ابدى عذابده قالماس.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۸۴﴾

ترجمه: ايمان كلتروب ايندگو عمل قيلغان كشير اوجماخ
اهلليدر. آنده ابدى قالغوچيلاردر.

تفسير و ايضاح:

الله تعالى اوتدن (برده كرماى ياكه آزغنه تانوب) قوطولا-

چاق، او جماخغه کروپ ابدی قالاچاق کشیلرنی بیان ایته و آنلارغه سوز بیرم و اشانچلی عهد و وعده قیله. آنلار یهودیلر ایتکان کشیلر دگل بلکه کم بولسهده درست ایمانی بولوب شول ایمانی و فقنچه عملی بولسه، اوزینی دین و شریعت حکملرندن چیتکه چیقارماسه، نفسینی اوز تیلانچجه ایرکین بیارمسه شونلار اوتدن قوطولوب مگگو او جماخلی بولاچاقلاردر.

بو آیتدن وباشقه کوب آیتاردن آچیق آکلانا: او جماخ و عدسی ایمانلی و ایمانی و فقنچه ایندگو عملی بولغان کمسنه لرگه در. بر درجه ایمان و اعتقادی بولوبده عملده مساهله قیلغان، اوزینی فساد و فتنه دن تارتماغان کمسنه الوغ خطرله اوزره در آنک حقنده قرآن آچیق وعده ایتمایدنر. گناه و فساددن ساقلانوب بخشی عمل و توغری یول اوزره بولغان کمسنه لرده کوب امیدلی بولسه لارده خوف اوزره بولمق تیوشدر. الله حضورنده ایمان و اعتقادی ثابتو، عملری خالصالوجه الله بولغانمو و عملرینی تیوشسوز سوز، ضررلی اش برله بوز ماغانمو، بوشقه چیقار ماغانمو، بارچه سی ایچون قایغورمق اللهغه تضرع ایتمک لازمدنر.

ملاعالمجان البارودی.

حدیث.

۵۵ ان الله حَرَّمَ الْجَنَّةَ عَلَى جَسَدٍ غُذِيَ بِحَرَامٍ.

رواه ابو یعلیٰ و البزار و الطبرانی فی الأوسط و البیهقی عن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه عن رسول الله صلی الله علیه و سلم. قال

صاحب الترغيب بعض اسانيدهم حسن: بعبارة «لا يدخل الجنة جسد غذى بحرام».

ترجمه: حرام بر له آشلانغان تن او جماخغه كرمز .

شرح و ايضاح:

انسان و حيوان نك بار قوتى آس بر له تو غادر آشدن بولغان قان بتون طمرو باشقه يوللر بويىنچه يورب يوراك و بتون تنگه قوت و تأثير بيره در .

حرام رزق دن بتون تن حرام و مردار بر له آشلانوب، قلبه ده قساوت، بوزوق شيطاني فكرلر، نچار و سوسه لر اورناشدر رغه، شونك آرقىلى نفسنك تورلى فساد و گناهلار رغه مىلى آرتو رغه سبب بولادر . موندای كمسنه گه گناه بيك ينگل كورنوب تموغ يولى آچيلا، او جماخ يولى يايلا در . بيك الوغ توبه لر گه . محتاج بولادر . كوب توبه لر ياكه كوب عذابلار بر له آر چيلما يىنچه او جماخغه كرور گه لايق بولمايدر . الله نك آگا او جماخنى حرام قيلمى اشبور و شچه بولسه كرك . تماقنى پاك قىلو بابنده قرآن و حديث كوب تنبيه قىلغان قرآنده: يا ايها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا .

ترجمه: اي پيغمبرلر، پاكدن ييگز يخشيلقنى قىلگز . رزقنى پاك و حلال ايتمكى ايك برنجى فرض ايدلوب ايندگولك قىلونى آندن صوك ذكر ايدلگان . بوروشده اشارت بار: پاك و حلال رزق كو گلى پاكالای و نورلاندره شونلقدن ايندگو عملر گه يول آچا، بالعكس يمان و بوزق رزق كو گلکه قارالق و ظلمت بيرد . كندن ايندگو عملردن قابلاب يمان اشلر گه سبب بولادر . ينه يا ايها الناس كلوا من طيبات ما رزقكم ترجمه: اي بنده لرسز گه ويرگانمزنك پاكلرندن ييگز .

حدیث: (طلب الجلال واجب علی کل مسلم) (* ترجمه: حلال مال و رزق ایستاد هر قایو مسلمان اوستینه فرضدر؛ غزالی احیاده: سعد بن ابی وقاص رسول الله دن صلی الله علیه وسلم مستجاب الدعوه بولمقی ایچون دعا سورادقنده رسول الله صلی الله علیه وسلم: آشگنی پاك قبل دعاك قبول بولور دیگان.

حرام غذا .

غذانك حراملقی تورلی سبیلردن بولور اولاکسه (اهلی طرفندن تیوشنچه بوغاز لانغان حیوان) خنزیر، خمر (ایسرتکچ) کبی ذاتنده نجس و مردار نرسه لر، آچیق کشیدن او غورلانغان، کوچلاب آلنغان، خیانت و مکر برله آلنغان، ربا ووشنچه آلنغان ماللر، حرام ماللر و حرام رزقلردر. رزقنك حراملقینه بولردن باشقه سبیلرده بولور. فقه کتابلر نده خصوصاً بیع و شرا با بنده ذکر ایدلگان مسئله لرنی یخشی او گرانوب حلال مال یوناتو، حرام و شبهه دن ساقلانور ووشلرینی بلو و بلگان قدری برله عمل ایتو هر قایو مسلمان اوزره لازمدر. یخشیلار قیلرینی آق آصر او ایچون بوغازلار ینی پاك آصرارغه ترشقانلار حرامنك هر قایو سندن و آشدن حتی شبهه لی آشدن ده ساقلانلار.

۵۶ «كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ»

والحدیث صحیح أخرجه مسلم و غیره عن ابن عمر رضی الله عنه ترجمه: هر ایسرتکچ خمر و هر ایسرتکچ حرام.

شرح و ایضاح:

قرآنده خمر حرام ایدلگان. خمرنك نرسه ایدکی عرب لغتی

[*] رواه الطبرانی فی الاوسط.

بوينچه، رسول الله نك (صلى الله عليه وسلم) بياني يولنچه معلوم بولغان
هر ايسر تىكوجى نرسه، نى نرسه دن يسالغان بولسه ده شرعا خمردر.
آزى وكوبى حرامدر. خمر اسپرتلانه تورغان نرسه دن يسالادر.
ازوم، خورما، تارى، آريه، آرش، بال، سوت كى. ايسر تو
اسپيرت سبيلدر. طاتلى سيوق نرسه آچو ديسه اسپرتلانه. اگر اسپيرتى
ايسر تو درجه سینه اير شسه اول نرسه حرام بولادر.

بنده نك تيوشلى اشنى قلوب تيوشسز دن ساقلانوى عقل برله در
اسپيرت عقلنى قابلاى، آغا زبان كلتوره شونلقدن ايسر ك، تيوشلى
اشنى قىلا آلمای تيوشسز اشدن طيولا آلمای.

شونك ايچون ايسر ك سيوكلى مالينى ساقلاى آلمای بلكه اسراف ايتە،
تيوشلى آدائينى ساقلاى آلمای كوب جهتلردن كشى آلدنده اوبائلى
بولا، گناهدن طيولا بلماى، كشى اولتوره كشيگه ظلم قىلا، فحشر
قىلا كفر و گناه سويلای. وبالجملة هر قبيح ويمانى قىلو ايسر كگه
عقلى قابلانقدن يگل بولا، شونلقدن ايسر تىكچنى ام الخبائث ديولگان.
موندای قباحترى اوستينه شول اسپيرت سبيلى آدمك صحتى
بو قالا، عمرى فسقارا، نسلى ضعيفلنه. دنيا ده وقتده اوق تورلى
زيانلرينى كوره و جفالرينى چيگه، آخرتده ايك الوغ اوت
عذابينه مستحق بولا اوجماخدن يراقلاشه.

بو بابده مجله نك تورلى نسخه لر نده آرتغراق بيانلرياز يلدى. (*)
ملا عالجان البارودى.

(*) ۳ نچى جلدنك ۵۳، ۳۲۸، ۳۶۲، ۴۴۲، ۵۳۹، ۵۶۴ صحيفه لر نده

اجتهاد حقنده

معتبر کتابلردن انتخاب قیلندی

اجتهادنک تعریفی. شرطلری. اجتهاد ماده لری. هر عصر ایچون اجتهادنک فرض دائم و امر ضروری بولدیغی. اجتهاد کملر وظیفه سی ایکانلگی. اجتهادنک انقراضی حقنده سوزلر. اجتهاد دورلری. اجتهاد فی الشرع. اجتهاد فی المذهب. اجتهاد فی المسائل. تخریج. ترجیح تقلید.

اجتهاد لغتده مشقت و طاقت معناسنده بولغان جهددن ماخوذ بولوب مشقتنمک دیمکدر. علماء اصول اصطلاحنده (۱) کتاب، سنت و اجماعدن نص بولمغان حکم فرعی ظنی نی دلیل شرعی دن استنباط - چغازوب آلور - ایچون بار قدرت و طاقتنی صرف قیلودر. بناء علیه مجتهد (بوگا فقیه دیبده ایتوله در) حکم مذکورنی طلبده دلیلندن استنباطده صوگ درجه گجه بار قدرت و طاقت بشریه سینی بالتمام صرف ایدوچی بولادر. بو روشده بتون قدرت و قوتنی صرف ایتمگان کمسنه مجتهد بولمای بلکه مقصر بولور.

علوم دینده ممارسه و براعتدن حاصل بولغان اجتهاد ملکه سی اصلنده تشکیک و تجزی نی قابل بولماسه ده. مجتهدده گی استعداد و ذکاوتنک تفاوتی برله بحسب الکمال متفاوت بولوب اجتهادنک مرتبه لری اجتهادده گی اختلافلر بو تفاوتدن ناشی دیگانلر. انساننک ذهنی، فطری یا که کسبی استعدادی حسبیه، حاسه لر واسطه سی برله

[۱] الاجتهاد هو استفراغ المجهود فی استنباط الحكم الشرعی الفرعی عن دلیله و شرط مطلقه ان یحوی علم الکتاب بمعانیه لغة و شرعا و اقسامه و السنة بمتها و سندها و موارد الاجماع و وجوه القیاس و حکمه غلبه الظن علی احتمال الخطأ فالمجتهد بخطی و یصیب.

خارج دن دماغ غه انطباع قىلغان اشكالىنى تورلى معنالىرغە تھليل قىلۇپ
 بىر ھىكەم يور تۈۈندە داخلى خارجى عاملرنىڭ تەئىرى بولغانى كىي
 استعداد فطرى سىنىڭ دەھمىشە تھت تەئىرنە بولادىر. بىر صىق جىسىم
 تورلى ساوتلردە تورلى شىكللر اخذ ايتكان شىكىلى تورلى ذھنلردە
 انطباع ايتكان صورتلردە تورلى شىكللر اخذ ايدەدر. چۈنكە انسانلرنىڭ
 ھاسە و دماغ لرنە بولغان قوت و استعداد مختلف بولغانلقدن ذھنلردە كىي
 ملكة تھليللەردە مختلف بولادىر. استعدادلر متفاوتدر. بناً عليه محسوس
 بىر بولووى بىرلە برابر، ھىكەم و ادراك مختلف بولۇپ احكام
 اجتهادىدە كىي اختلافلر استعدادلردە كىي تفاوتدن نشئت ايدەدر. بونىڭ
 مىثاللىرى اجتهاد دورلرن بىانندە ايراد ايدلور |

اجتهادنىڭ شرطلىرى: كىتاب، سنت علملرنە لازىمچە معلوماتلى
 بولمىق، موافق اجماع و مباحث قىياسنى بىلمىك، شرع شرىفنىڭ مقصدندىن
 عرف و عادتلردىن بصىرتلى و خبردار بولمىقدىر. كىتاب، سنتنى علم
 احكام گە دائر آيات و احاديثنىڭ (۱) خاص و عام، مجمل و مفسر،

[۱] آيات احكام گە دائر امام قرطبى تفسىرى بو موضوعدە ايك مھم
 كىتاب بولسە كرىك. بىنە بو موضوعدە التفسىرات الاحمدىة كىتابى دە مفىد و مقبول
 تفسىردىر. آيات احكامنى بىش يوز مىقدارى دىمىشلىر. مگر بعضىلر: بو سوز
 ظاهرى باصە دلالت اولە اعتبارندىن سوبلەنگان سوز بوقسە تھمىن و التزام
 طرىقىچە دلالت ايتكان آيات احكام بو مىقداردىن آرتوقلىغى محقق، تھتى تفسىر
 تدبىر ايدى و چىلر قىصص و امثال ايتلرنندە استخراج احكام قىلا آلورلار؛
 دىمىشلىردىر. احكام استنباط ابدلگان احاديث شرىفەنىڭ مئ لىرگە ابرشدىكى
 ثابتدىر. امام احمد مئ ايكى يوز، ابن عربى مىحصلدە اوچ مئ مىقدارى
 دىمىشلىر. احاديث احكامنى ضبط ايجون قايسى حدىث كىتابلىرىنى مآخذ و دستور
 قىلو ھقتە تورلى سوزلر بولسە دە ابن دىقى العىد شرح العواندە: بو خصوصە
 اھل علمنىڭ سوزلىرى افراط تھرىطدن سلامت توگىل. صحىح بولغان سوز شولدىر؛
 مچتھدگە امھات حدىثدن سانالغان كىتابلىرىنى آلەرغە تھلىق علماطرفندىن يازالغان
 تھلىقلىرىنى بىلمىك لازىم دىمىكدر. مگر حدىثلىرىنى ھفظا بىلمىك شرط بولماي، بىلە
 ھاجت وقتدە اورنلر بىنە مراعەت ابدوب معنالىرىنى مئلىرىنى طرىقلىرىنى بلورلىك
 اقتدارلى بولمىق كافى؛ دىمىشلىر. [۸]

حقیقت و مجاز، صریح و کنایہ، ناسخ و منسوخ کبی بالجملہ اقسامینی، اسباب نزول و ورودلرینی، وضعی و شرعی معنالرینی کاملاً ضبط و احاطہ قیلو در. بونک ایچون علم اصولده ممارسہ و براعت حاجت بولادر. اصول فقہ، اجتهاد ایچون ایک مہم و لازم علملردن. مجتہدگہ بو علمنک ہر مسئلہ سندنہ امان نظر و دقت قیلورغہ لازم دیگانلر. اسباب نزول، ناسخ و منسوخ لرنی ضبط ایچون بو موضوعلر دہگی معتبر کتابلرگہ مراجعت قیلوق ضروردر. علماء محققین: منسوخ آیتلر یا لغوز بش آیت، حدیثدن منسوخ بولغانلر اون، یا کہ یکریمی مقداری ڈیہ بیان ایتدکلرندن بولارنی ضبط و حفظ قیلوق البتہ ییقلدر. [۱] کتاب، سنتنک وضعی معنالرینی آکلار ایچون سلیقہ یا کہ تعلم برلہ علوم عربیہ دن معلوماتلی بولوق تیوشدر. بو علملر بلنمگانده کتاب سنتنک معنالرندہ مزایا سندنہ لازمنچہ معرفت حاصل بولماز. بو علملرگہ اطلاع، دلیلده درست نظر ایدوب احکام استخراج قیلورغہ وسیلہ در. ہذا علوم عربیہ دہ مثلاً سیویہ، ادبیاتدہ ہمدانی کبی ماهر بولوق شرط دگل، بلکہ بو علملرگہ اورتہ درجہ دہ وقوف کافی، حتی بو فنلردہ باشقہ لردن استعانہ قیلودہ درست دیہ جمع الجوامع کبی کتابلردہ تصریح ایدلہمش. کتاب سنتنک شرعی معنالر یوقاریدہ ذکر ایدلگانچہ خاص و عام، مجمل و مفسرہ کبی بالجملہ اقسامی، دلالت و اشارہ و اقتضا کبی وجوہ بیان وجوہ وقوف لریدر. (۲)

[۱] ابن القیم اعلام الموقعین دہ: حدیث منسوخلر یا لغوز دورت بش مقداری ایدکینی بیان قیلادر.

[۲] قرآن کریمنک معانی افرادیبہ سینی بیانده شیخ راغبنک [المفردات فی غریب القرآن] مفید و مقبول کتابدر.

احكام گه دائر احاديث شريفه نك متلريني مذکور روشده
 آگلامقله برابر، سندلريني هر حديثك تواتر، شهرت و آحاد
 طريقلرندن، قايسى برله ايرشديکيني ضبط ايدوب، ر اويلر نك حاللريني
 احاطه برله صحت و حسانت و ضعف جهتلرندن حديثني تعيين قیلا
 بلمك ضرور در. بونك ايچون مصطلحات حديثده معتبر كتابلردن
 جرح و تعديل علملرندن معلوماتلي بولمق حاجت بولور. ينه موضوعات غه
 دائر كتابلردن مغولوماتلي بولمقده لازمدر. بو بابلرده جوهر نقي،
 ميزان الاعتدال، اللالی المصنوعه و موضوعات کبری کبی کتابلر گه
 مراجعت ايدلور. ر اويلر نك جرح و تعديل جهتلرندن حاللريني، هر
 حديثك قبول و اعتبار در جهلريني ضبط و معرفت ايچون زمانمزده،
 علم حديثده ثقه - اشانچلي - بولغان علماء سالفين نك سوزلري كافيدر.
 روايت ايدلگان حديثلر نك حقيقتلرينه اطلاع قيلمق بو کونده باشقه
 طريق برله ممکن دگل. کتب احاديث و اسماء رجال تدوين قيلنغاچ
 حديثلرني ضبط و معرفت ييگله يدي، بو کونده بر مسئله گه دائر بتون
 حديثلرني آز وقتده استقرا ايتمك ممکن بولدي کتب سته ده مذکور
 حديثلر نك ر اويلر نك ترجمه حاللريني بلور ايچون يالغوز بر
 جلددن عبارت خلاصه خزرجي کافي کورلدي. زمانمزده کتب
 سته نك هر بری مضبوط و مشروح بولارمق درست و مکمل روشده
 طبع ايدلدي. بونلر غه باشقه فرق مک حديثني جامع مسند امام احمد،
 نيل الاوطار، کنز العمال، مشکاة المصابيح کبی معتبر حديث کتابلري
 شرحلري برله طبع ايدلمشدر. [۲]

اجتهاد نك شرطلرندن بری مواقع اجماعني بلمك ايدی. اجتهاد،

[۲] احاديث [شريفه ده گي الفاظ غريبه شرحنده ابن الاثير نك] [النهاية في
 غريب الحديث و [مجمع البحار] کتابلري مفيد و موضع اثرلردر.

اجماع غه مخالف بولماسون ایچون مجمع علیه مسئله لرنی بلمک لازم بولادر. اجتهادگه اهلیتلی کمسنه اجماعی مسئله لردن خبردار بولاجاغی طبعیدر.

دخی شرط لردن برسی مباحث قیاسنی بلمک: قیاسنک جمله اقسامینی، حکم لرنی، مقبول و مردود لرنی احاطه ایدوب بلمکدر، اصول فقه ده معلوماتلی کمسنه قیاسنی ده البته بلمدر. چونکه اصول فقهنک ایک مهم باب لردن برسیده قیاسدر.

بولارغه باشقه ادله شرعیه دن سانالغان قول صحابی، مصلحه مرسله، استصحاب، برائت اصلیه، سدذرائع، تعامل، استحسان کبی مجموعی فرق بش بابدن عبارت، بعضری عندالفقهاء خلافلی بولغان بو دلیللرده مجتهد ایچون لازم علم لردندر. اصول کتاب لرنده جمله سی ذکر ایدلمشدر. بو دلیل لرنی تماما بیان ایتکان آیورم بر مقاله انشاء الله مجله ده درج ایدله چکدر.

شرع شریفنک مقصدینی بلمک، کتاب سنت علمینه مندرج ایسه ده اجتهادنک مهم بر رکنی بولغانلقدن آیورم ذکر ایدلیدی. حکم وقتوا شرع شریفنک مقصدینه موافق بولسون ایچون عرف و عادت لرنی ده درستیجه بلمک مجتهد ایچون لازم علمدر.

علمادن بر طائفه مجتهدگه دلیل عقلی لرنی بلونیده شرط دیسه ارده کوبره ک عالم لرنی: اجتهادنک مبناسی ادله شرعیه بولغانلقدن دلیل عقلی لرنی بلونی لازم کورمگانلر.

ینه علم فقهنک - مسائل فروعیهنک - شرط بولوب بولماویدم خلافلی بولوب بعضلر: بو زمانده اجتهاد ایچون علم فقه ده ممارسه حاجت بولادر. چونکه صوغنی عصر لرنده غی اجتهاد، یاگا بر فقه تاسیس ایچون بولمای بلکه تدوین قیلنغان فقهنی حوادثگه تطبیق

ايچون بر قدر اوز گارتو آرتدروغنه بولغانلقدن فقهده ملکه لازم بولادر. گرچه فقه تدوين قیلنودن نلکگی عصرلرده بو علم، اسباب اجتهاددن سانالماسهده، صوگنی عصرلرده علم فقه، اجتهادگه موصل طریقلردن سانالور؛ دیگانلر. بعضلر: علم فقه، اجتهادنک اثری ونتیجه سی بولغانلقدن اجتهادنک شرطلردن بولووی اجتهادگه تقدیم ایدلووی معقول بولمی. الاحکام تبدل بتبدل الوقایع والازمان قاعده سننجه حادثه ومصلحتارگه قاراب، هر عصرده غنی اجتهاد سبیلی، علم فقه اوز گاروب کیلورگه نیوشلی علم بولغانلقدن، هر عصرنک فقهی شول عصرنک اجتهاد ثمره سی بولوب تدوین ایدلورگه نیوشلی یعنی هر عصرنک مخصوص بر فقهی بولورغه لازم دیگانلر. توغری سوزده شاید بوسوز بولسه كرك. اجتهاد دورلرنده احوال بوروشده جاری بولوب کیلدکندن، بو زماندهده اجتهادگه استعدادلی علما، فقهنک اصولینی ضبط برله شول یولغه سلوک ایدوب عصر مزغه موافق بر فقه تدوین قیلقلری ضروردر. شول صورتده مسائل حاضره شرع شریفگه موافق حل ایدلووی ماملدر.

دلیل شرعی لرنک هر قسمنده گی بتون مسائلی احاطه قیلماي، بلکه هر قسمندن لازم مقدارینی واكثرینی عالم بولغان کمسنهده اجتهاد مطلقنک شرطلری نابولغان بولور.

مجتهد مطلق ایچون ادله شرعیه نی تماما بتون جزئیاتی برله بلمک شرط دگلدر. بویله شرط ایدلگانده مجتهد مطلقغه مصداق بولماوی لازم کیلهدر. چونکه مسائل شرعیه نی برسند قالدراي احاطه ایدوب بیلوچی اصحاب کرام آراسندهده بولما مشدر. بو سوز اجتهاد دورلرن بیانده ایضاح ایدلور.

اشبو شرطلر اوستینه یعنی اجتهاد ایچون لازم بولغان علملرنی استحصال صوگنده مجتهدده بولورغه لازم ایک مهم خصیصه بودر، که

شروط مذکورہنی جامع کمسنہ اجتہادندہ غرض شخصی ہوا
 نفسانی لردن سلامت صاف قلبی خالص مسلمان بولور غہ لازمدر
 گرچہ بو خصیصہ اجتہاد تعریفینہ داخل بولسہدہ، مع التأسف بو
 وقتہ بو صفتہ غی مسلمان نادر بولغانلقدن، بو مهم خصلتنی آیورم
 ذکر ایتمک حاجت کورلدی.

اجتہادگہ استعدادلی کمسنہ بر مسئلہنی دلیلندن استخراج ایدر گہ
 بولغاندہ بو ترتیبنی رعایہ قیلمق لازمدر: ایک اوّل نصوص
 کتاب نصوص سنت گہ نظر قیلور، اگر بونلردہ تابماسہ ظواہر
 منطوق و مفہوم لرنندن استفادہ بولغانینی اخذ قیلور. بونلردہدہ بہ لمار
 ایسہ سنت فعلیہ گہ سو گرد سنت تقریر یہ گہ سو گردہ قیاس غہ و ہکذا
 دلیل شرعی لردہ علی الترتیب نظر قیلور. ایکی متعارض دلیل
 کورنگاندہ جمع ممکن بولغاندہ جمع طریقن اختیار قیلور. جمع
 ممکن بولماسہ۔ بو ایسہ یوق دیور لکدر۔ ترجیح طریقینہ سلوک
 ایدوب اسباب ترجیحدن برسی برلہ دلیلرنگ برن دیگرینہ ترجیح
 ایدوب عمل قیلور.

علماء متاخرین دن بر محترم ذات: هر کم آیات واحادیثہ
 دائما نظر وتتبع قیلونی اوزینہ عادت فیلسہ، بار ہمتن کتاب سنت
 علمینہ حصر ایدوب بالغز اللہ تعالیٰ دن استمداد واستعانہ برلہ، هیچ
 بر مذهب گہ تعصب قیلمای حق و صواب غہ ایرشونی گنہ مقصد فیلسہ،
 هر بر مطلوب مسئلہ سن کتاب سنتدن شبہہ سز تاباچقدر.
 کتاب سنت چیکسز، بتو احتمالی بولماسان دیگگز کیدر.
 بصیرتلی قلب و عقل سلیم برلہ طلب ایدلگاندہ هر بر احکام،
 کتاب سنتدہ تابولور. بو سوزدہ تعجب واستبعاد ایدوب هر بر
 مسئلہنی کتاب سنتدن تاباق ممکن بولور می دیمک، عندی سوز
 بولوب قالور؛ دیمشدر.

آخری بار.

محمد نجیب تونٹاری.

علم السیر والمغازی.

(۴ نچی ساندن مابعد)

(۴) باشلاب سیر نبی یازوچیلر: تاریخ علمی رمان جاهلیت ده عربلر آراسنده اوزلرینک آکث وفکرلری نسبتنده شافتای ترقی ایتکان ایدی عکاظ بازارنده سویله نگان معلقات و باشقه شعرلری، عربلر آراسنده بولوب اوزغان تاریخی واقعه لر نی ومفاخر نی شامل بولوب قبل الاسلام عربلر، تاریخ علمی بلوده نی درجه گه ایرشدکلرینی کور گازور. اما پیغمبر مز مبعوث بولوب دین اسلام شائع بولوب عربلرینک احوال لری حقنده نظام وقانون لر ایجاد ایتلگاج عربلر آراسنده تاریخ علمی غایت تیز ترقی ایدی.

باشلاب سیرة البنی صلی الله علیه وسلم تدوین وتالیف اولندی، اول بابده کتاب تالیف ایدوچی ۹۳ سنه هجریده وفات ایتکان عروه بن الزبیر، صوگره ۱۱۴ ه وفات ایتکان وهب بن منبه، صوگره منصور خلیفه زمانده و ۱۵۱ ه وفات ایتکان محمد بن اسحاقدر. صوگره فتوحات وعلم سیرده بری آرتندن بری کتابلر تالیف ایتلدی، اسلام مملکتلری آسیا و آفریقا جهتلرینه کیطایگاج و اول قطعه لرده تور و چی قوم لرینک احوالارینه مطلع بولوق ایچون بالضرور تاریخ لر تالیف اولندی تاریخ نیده اول یازوچی او چو نچی قرنلرینک اورتا سنده یتشمش (۱) «ابن واضح الیعقوبی» در، صوگره ۳۱۰ هجریده وفات ایتکان «ابن جریر الطبری» در، اظهار اللعنه شو نیده ایتوب اوزارغه

[۱] تاریخ یعقوبی ایکی جلد اولوب اولکی جلدی اتوام قدیمه دن بحث

ایتهر ایکنچی جلدی ایسه اسلامنک ظهورندن ۲۵۶ سنه هجریه گه قدر کیچمش و فوعاتی بیان ایدر.

تیوش گه، ایك باشلاب تراجم رجالدن كتابلر اهل اسلام طرفندن
تالیف ایتلدی. (۲)

سیر نبی بایتاق وقتلرغه قدر آغزدن آغزغه کوچرلوب قرن
اول هجرینك صوگنی یار تیلرنداغنه جمع وتدوین ایدلدی. علما
متأخریندن مسیره حلبیه صاحبی علی بن برهان الدین الحلبی واحمد
زینی دحلان حضرتلری ده ایك اول سیر نبی جمع ایدوچیلردن ابن
شهاب الزهری نی صانار لر.

کاتب چلبی کبی بعض علماء لر ایسه علم سیرده روایتینك
کوبلکنی اعتبار ایدوب زهری نك استاذلرندن عروہ بن الزبیر
رضی الله عنه حضرتلرینی علم سیرنی اول جمع ایدوچیلردن صانامش لر
ایسه ده عمر بن عبد العزیز نك خلافتینه قدر (حضرت ابو بکر الصدیق
خلافتنده قران نك جمعندن ماعدن) احادیث شریفه و آثار شرعیه نك
جمع و تالیفی کتب معتبرده کورنمیور.

صحیح بخاری وموطا الامام محمد کبی معتبر کتابلرده
یازولدقینه بناء امیر المؤمنین عمر بن عبد العزیز آثار شرعیه نك
ضیاعندن قورقوب جمع و تالیفی مدینه منوره ده والی وقاضیسی ابو بکر
بن محمد المدنی گه امر ایلمش ایدی. لکن عروہ بن الزبیر رضی الله
عنه ایسه عمر بن عبد العزیز نك خلافتندن ۵ سنه اول وفات ایتدوی
آچوق معلوم بولدقندن عروہ اول سیر یازوچیلردن بولا آلماس.
ذانا المحقق الشهیر ابن حجر العسقلانی (وفاتی ۸۵۳) حضرتلرینك
بیانینه کورده ایك اول سیر علمنی جمع ایدوچی ابن شهاب الزهری در.
نقاد حدیثدن ابن قیماز حافظ الذهبی (وفاتی ۷۴۸) حضرتلری ده عروہ

[۲] ۴ نچی ماده بر اورونغه قدر بر آز اوزگار تلوب کنز العلوم

واللغدن اقتباس ایدلدی.

حَقْنَد، «عروۋة عالم بالسيرة» ایدی دیه اکتفا ایدوب «علم سیرنی برنجی یازوچیلردن» ایدی قیدینی آرتدرمای. عبد الهادی بن رضوان الانباری ده «نیل الامانی فی توضیح مقدمۃ القسطلانی» ده: خلیفه عمر بن عبدالعزیز مدینه منوره گی والی وقاضیسی ابوبکر بن محمد بن عمرو ابن ابن حازم المدنی ک، احادیث شریفه و آثار شرعیه نك جمع اولماسنی امر ایتمش، والی ده خلیفه نك امرینی زهر بگه تبلیغ ایتمش زهر یدیه اتباعا علی امر الخلیفه احادیثی جمع و تالیف ایتمش. مع هذا بو گار قدر ده رسولمزدن ایشتوب مضبوط بولغان احادیث شریفه نك کوبی قلب لرده محفوظ بولسه ده؛ کوب صحابه لر؛ احادیث شریفه اونو تولوب یا که حافظلری اولوب ضائع اولماسون ایچون کاغدلر گده یازمش لر ایدی.

حضرت عروۋة نی اول سیر علمنی یازوچیلردن صاناغان ثلما صانان کرام عروۋة نك باشقه صحابه لر کبی اونو تولوب ضائع بولماسون ایچون محفوظ حدیثلرینی کاغدلر گه یازدوقینی سیر یازوغه حمل ایتوب عروۋة نی اول سیر یازوچیلردن صاناسه لر کرک.

شرح تقریبده ایك اول حدیث جمع ایدوچی مکده ابن جریر، مدینه ده ابن اسحاق یا که مالک، بصره ده ربیع بن صبیح و یا حماد بن سلمه و یا سعید ابن ابی عروبه، کوفه ده سفیان ثوری، شامه اوزاعی، واسطه هشیم، یمنده معمر، ری ده جریر بن عبدالحمید، خراسانده ابن المبارک دیور: بو ذوات کرام لر ایسه همه سی زهر یدن مؤخرلردن. نیل الامانی صاحبی شرح تقریبدن بویله کو چردو کدن صو گره عراقی وابن حجر العسقلانی دن کوچروب: بو ذاتلر عصر داش ایدیلر، قایسیلر نك اول جمع ایتدوکی معلوم اوله ماز دیور یه صو گره ابن حجر دن کوچروب: عمر بن عبدالعزیز نك امر یله ایك اول جمع ایدن زهر یدر دیور. صو گره شرح تقریب نك بیانی ایله

فتح الباری سوزلرینی طمع ایچون مطلق اولارق ایک اول جمع
ایدوچی ابن شهاب الزهری در بو ذات لر ابن شهاب قه تابع
اولمش لر در، یاخود ابن شهاب بابلر اوزرینه ترتیب ایتماینچه علی
الاطلاق جمع ایتمشدر. بونلر ایسه ترتیب اوزره یعنی بابلرغه آیروب
جمع ایتمشدر. علی الاطلاق جمع ایدهن زهری، ترتیب و بابلرغه
آیروب جمع ایدهن بو ذواتدر، دیور.

یوقاریده بیان ایندکمه بناءً سیر علمی ده علم حدیثک بر شعبه سی
اولدیغندن حدیث جمع اولمش اولور.

حضرت عرونی اول جمع ایدوچیلردن صاناغان کاتب چلبی
و باشقه علماء متاخرین عرونی زهری گه تقدیم ایتولرینک سببی
عرونی زهری گه استاذ بولونندن باشقه دلیل و اعتبار ایدهرلک
سببلی کورنمیدر. فی الحقیقه زهری علم سیرده استاذی عرونی
کوب شی کوچره در. لکن استاذلق باشقه، باشلاب بر فنی وضع
ایتو باشقه بولوب زهرینک بو فنی اول جمع و وضع ایدوچیلردن
بولماقینه عرونی آنکار استاذ بولماقی مانع بولماسه کیرهک.

بو ایکی اجلاء تابعیندن علم سیرنی جمع ایدوده کیرهک قایسی غنه
سبقت ایتکان بولسه ده آنلرنک آثارلری زمانه مزغه ایرشمااینچه
باشقه ارباب سیر و محدثلر آنلردن نقل و روایت ایتمشدر. زمانه مزغه
ایرشکان علم سیرنک ایک قدیمی و ایک معتبرلری کیله چکده ترجمه
حاللری یازلاچاق موسی بن عقبه، ابن اسحاق، وهب بن منبه،
واقدی، ابن هشام کبی ذوات کرام اثرلریدر. آخری بولور
مدرسه محمدیه معلملرندن: یعقوب آدوتی.

باب الفتوى

پير م. محمد حلمى افندى نك سؤ الى:

جمعه غه كيلگان بر كشى مسجدگه كرو بر له تحية المسجد نماز ن
 او قورغه كريشه. بو نماز كو بسنچه قيام - توشلك - وقتينه توغرى
 كيله. حالبو كه قيام وقتنده نماز او قودن نهى ايدلگان. بو خصوصده
 اماملر نك تنبيه قيلولرى ايشتملى. ايمدى بو نماز شول روشده
 مطلقا او قيلورغه درست بولور مو؟ ياكه اماملر زوال وقتندن اهاينى
 خبردار قيلسونلر مو؟ فائدهسى عام بولسون ايچون الدين والادب
 نيچك توشلكن بيانگزنى اوتنه مز.

مع الاحترام محمد حلمى. پير م.

جواب

تحية المسجد نمازى حقنده غى حديث شريفلىر، آنك غايت مهملى ختبه
 وقتنده ده او قورغه توشلگى، اوقات مكر وهنى بيان قيلغان حديث شريف.
 بو مسئله ده اماملر نك نظرلرى.

(١) ابو قتاده، رسول الله صلى الله عليه وسلم دن روايت قيلغان
 (اذا دخل احدكم المسجد فليركع ركعتين) اخرجه الجماعة. سزدن
 بر كز هر قايجان مسجدگه كرسه ايكى ركعت نماز او قوسين؛ ديمك.
 (٢) جابر بن عبد الله روايت قيلغان (جاء رجل والنبي صلى الله
 عليه وسلم يخطب الناس فقال اصليت يا فلان فقال لا قال قم فاركع
 ركعتين) رواه البخارى. ترجمهسى: حضرت جابر ايتده در: جمعه
 كوننده رسول الله خطبه او قوغانده بر اير مسجدگه كيلدى. رسول
 الله: يا فلان نماز او قودگمى ديدكده بو كشى يوق ديب ايتدى.

رسول الله: طور وب ايکي رکعت نماز او قوغل ديب بيوردي .
 (۳) عن جابر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 وهو يخطب اذا جاء احدكم والامام يخطب فليصل ركعتين) رواه
 البخاري. ترجمه سي؛ حضرت جابر ايتہ در: رسول الله صلى الله
 عليه وسلم خطبه سنده: سزدن برگز ، امام خطبه او قوغانده مسجدکه
 کيلسه ده ايکي رکعت نماز او قوسين؛ ديب بيوردي (۴) عن جابر رضي
 الله عنه قال جاء سليك الغطفاني يوم الجمعة ورسول الله صلى الله عليه
 وسلم يخطب فجلس فقال ياسليك قم فاركع ركعتين وتجاوز فيهما ثم
 قال اذا جاء احدكم يوم الجمعة والامام يخطب فليركع ركعتين
 وليتجاوز فيهما) رواه مسلم بطرق كثيرة. ترجمه سي؛ حضرت جابر
 ايتہ در: جمعه کوننده رسول الله صلى الله عليه وسلم خطبه سويلاگانده
 غطفان قبيله سندن سليك اسملي برکشي مسجدکه کيلوب اولطردی.
 رسول الله: ياسليك تورغل يگلچه گنه ايکي رکعت نماز او قغل
 ديب بيوردي. صوگره «جماعه غنه خطاب قينوب» سزدن برگز جمعه
 کون امام خطبه سويلاگانده مسجدکه کيلسه ينگلچه گنه ايکي رکعت
 نماز او قوسين؛ دیدي.

ابوداود، ترمذی، نسائی ابن ماجه لرده حضرت جابر دن بو
 مضمونني، کوب طريق برله روايت قيلغانلر .

(۵) ابوقتاده روايت قيلادر (قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 اذا دخل احدكم المسجد فلا يجلس حتى يصلي ركعتين) رواه الشيخان
 ترجمه سي؛ ابوقتاده ايتہ در رسول الله بيوردي: هر قايجان سزدن
 برگز مسجدکه کرسه ايکي رکعت نماز او قومای اولطرماسن؛ ديب
 اوشبو حديث شريف لرده تحية المسجد نمازيني او قورغه امر
 ايدلدکندن، جمهور علما قاشنده امرده حقيقت، وجوب بولغان
 ايچون، بعض عالمر تحية المسجد نماز ينگ و جوبي برله قائل

بولغانلر. خطبه وقتنده بو نمازنى اوقورغه امر قیلو، وجوب گه قرینه بولسه كبرهك. هر حالده بو نماز، سنت مؤكده بولور. تحیه المسجد نمازی، اسمندن ده آگلاشلغانچه جمعه كونینه مخصوص بولماي، بلكه نیندی سبب برله بولسه ده مسجد گه كرگانده ايكنی ركعت تحیه نمازی اوقورغه تيوشلگی مذکور حدیثلردن آچق بلسه در. وهم بارچه فقها شولای تصریح ایتمشلردر.

اوقات مکروهه حقنده غی حدیث شریف: اصحیحین ده عقبه بن عامر رضی الله عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم نك اوج وقتده. قویاش چیغغان، باتقان؛ وهم تش و قتلرند. نماز دن نهی ایتدکینی روایت ایتگان لکن امام شافعی نك ابوهریره آر قیلی قیلغان روایتنده (نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن الصلوة نصف النهار حتی تزول الشمس الايوم الجمعة) حدیثی استثناء ایله کلگان بو استثنائی شافعی روایتی ضعفدن خالی بولمسه ده بیهقی ایتکانچه تورلی طریق برله روایت ایدلوب قوت درجه سینه ایرشکان. نهی حدیثلرینك عموم لرینی باشقه قرینه لرانضمایله مخصص بولورغه یار اقلی کورلگان بناء علیه امام ابو یوسف امام شافعی، امام احمد بر روایتده، جمعه کوننده تش وقتنده تحیه المسجد اوقوننی درست کورگانلر.

الدرالمختار نماز مکروه و قتلرنی ساناغاج (واستواء الايوم الجمعة علی قول الامام الثاني المصحح المعتمد کذا فی الاشياء ونقل الحلبي عن الحاوی ان علیه الفتوی) دیگان. ایمدی جمعه کون تش وقتنده غی تحیه المسجد نك حدیث شریفچه اصلی و درستلگی بولسه، مجتهدلردن بایتاق کشیلر تفتیش بعدنده درست تابسه لار عوامنی آفندن منع قیلو حاجت بولمسه كرك. گاها آندای منعلر بتونلاي قالدرورغه باعث بولا. عوامده عادت بولغان بعض مکروهلی

عبادتلرنیده، بتونلهی متروك بولودن قورقوب منع ایدلمزدیمشاور
والعلم عندالله.

اورسکی ناحیه سی آقیار اولنده امام مدرس حمید الله
یولداشبایف جنابلرینک سؤاللری:

(۱) بر محله خلقی یا که بر نیچه کشی بر گه لشوب مسجد و مدرسه
فائده سینه دیب آشلق ساچسه لر شول آشلقدن عشر بیرو لازم
بولور مو؟ ئلله ملک خاص بولماغانلقدن لازم بولمیمو؟

[۲] قودران آشلقدن (آشلقی اورغانده توگلوب قالغان
اورلقدن ایکنچی یل چغب اوسکان آشلقدن) عشر بیرو واجب
بولور مو؟

بر نچی سؤال گه جواب: بخاری ابن عمر حضرتلرندن، مسلم
حضرت جابر دن مرفوعا روایت ایتدکلری (فیما سقت السماء والعیون
اوکان عثریا العشر و فیما سقی بالنضح نصف العشر) حدیث
شریفینک عمومی نه بنا مسجد و مدرسه فائده سینه نیتلاب ساچلگان
آشلقلرده عشر واجب بولور. نه حنفیه ده مشهور، قدوری و هدایه
کبی معتبر کتابلرده مذکور (فیما اخرجته الارض العشر واجبه الا
الحطب والقصب والحشیش) روایتینک مستثنالردن بشقه لرده تعمیمی نك
دلیل ده مذکور حدیث شریف در. بور وایتدنده مسؤل ماده ده عشر نك
واجبلگی استفاد بولادر.

عشر نك وجوبینه یر نك یا که آشلق نك ملک خاص بولوروی
شرط توگل. حتی یردن چغب اوسکان آشلق یا که بشقه عشری
نرسه لرنك ساچلوب اوسولریده لازم توگل. بلکه عشر نك وجوبینه
سبب ارض نك بالفعل نامیه بولماقی، یا که خارج اوزی در. ولهذا
ارض وقف ده، صبی و مجنون یرلرنده چققان آشلقلرده، براوگاده

ملك بولماغان آغاچ يمشلرنده ده عشر واجب بولادر ديگانلر. يعنى شول نرسه لرده تصرف قىلو چيلرغه عشرن چغارونى لازم كورگانلر. (وفى ثمار اشجار الجبال غير المملوكة المباحة يجب العشر وفى الاسرار وشرح الطحاوى يجب العشر (١) والخراج (٢) فى ارض الوقف والصبي والمجنون لعدم اشتراط الملك. من الفتاوى البرازية من كتاب الزكوة. مذهب حنفى ده عشرنى بوروشده تعميمك دليلى، مذكور حديث شريف كبرى عام ومطلق وارد بولغان دليللردر.

٢نچى سؤالگه جواب: تو گلگان دن چغب اوسكان آشلقنك عشرن چغاررغه تيوشدر. (لو اخرجت الارض مرارا ووجب العشر فى كل مرة. طحاوى شرح الدر المختار من باب العشر. ولا يتكرر الخراج بتكرر الخراج بخلاف العشر لانه لا يتحقق عشرا الا بوجوبه فى كل خارج. من كتاب السير من الهداية. بوسوزنك تفصلى: هدايه صاحبه برهان الدين على الفرغانى وفخر الاسلام البزدوى لرنك قول مختار لرى: خراج وعشرنك وجوبينه سبب يرنك نامى بولماقى. مگر خراجده معتبر بولغان نما، تقديرى - يرنك زراعتكه صلاحيتندن عبارت - بولوب، عشرده معتبر نما ايسه تحقيقى يعنى يرنك بالفعل نبات اوسدروى بولادر. نبات، ايكنچى تورلى ايتكانده خارج، عشرنك سببى بولغان ارض ناميه نك صفتيدر. بو صفت، متجدد بولغان صابن سبيده حكما متجدد بولوب بناء عليه خارجنك تكررى برله عشر متكرر بولادر. عشرنك عشر بولوب تحقيقى هر بر خارجده عشر واجب بولغان صور تده گنه؛ ديمك نك معناسى بودر. باشقه سؤاللرگنك جو ابلرى كله چك عددده بولور انشاء الله

طرويدقريه سى ملاخير الله الصايفانى نك سؤاللرى:

برنچى: شوشى شعرلرنى مكتب بالالرينه اوقوتالر:

[١] ان كانت عشيرة. [٢] ان كانت خراجية.

هیچ سنی قور قونماسونلر شور ملی جن هم او بر
 بار چه سی یوق سوز بولارنک بولغانی یوق قدر عمر
 جن فلان دیب سویله شولر ایسکیلردن قالغان اول
 سویله وی بخشی کو گللی شاعرانه یالغان اول

بو شعرلرنی بالالارغه او قوتوب جن بالکلیه یوق دیب ایتولری،
 بالالارغه شولای اعتقاد قیلدرولری درستمو؟ دین گه خلاف بولیمو؟

جواب: موندای شعرلرنی مکتبده او قوتو مناسب دگل. لکن

شاعرنک مقصودی بالالرنی قور قودن منع بولوب، جن گه انکار

بولماس، بلکه خلق آراسنده جن دیب یور تلگان خرافه لرغه تنبیه

بولور. بالالرنی قور قورغه عادتندرمک سلامتکلرینه ضروری،

تربیه اصولینه بتونلای خلاف بولغانلقدن بیک ساقلانورغه لازم

بولادر. خلق آراسنده ایسکیدن شایع بولغان جن او ط، یا که

ات بولوب کور نور ایکان، شور ملی او برلر کشیلر گه او چری

قالسه لر ضرر قیلالر ایکان دیگان سوز لر بار سیده خرافات و خیال لر

بولغانلقدن، موندای خیال و او هامنی بالالرنک کو گلرینه سالماق

ذهنلرن بوزو، عقللرن ساتاشدروغه سبب بولغانلقدن شرعا

و عقلا ممنوعدر.

بالالارغه کچکنه دن درست علملر او گره تیله بار لسه موندای

خرافاتلر اوز اوز لرندن دفع بولنورلر. بو کبی خرافه لرنک منبعی

جهل و غفلت بولادر. بر قوم آراسنده نادانلق نبقدر قوتلی بولسه

خرافاتلر ده شول نسبت ده اور چووی کو بایووی تجربه و مشاهده

بر له معلومدر.

جن البته بار، مخلوقلردن بر مخلوق. جننک مخلوق بولووی

قرآن بر له ثابت بولغانلقدن انکار قیلورغه درست تسو گل. لکن

جن حس عالمندن خارج، كوز گه كور نه تورغان مخلوق تو گل.
 جن مستور معناسنده بولغانلقدن بونلرغه جن اسمى بير لو ویده
 كوز دن مستور بولغانلرى ايچوندر. شونك ايچون جننى (خلق
 مسترون عن اعين الناس) ديب تعريف ايتكانلر. جننك مستور
 معناسنده ايكانلگى (فلما جن عليه الليل رأى كوكبا) آية كريمه
 سندن ده معلومدر. جندن بولغان ابليس حقنده (انه يراكم هو وقبيله
 من حيث لاترونهم) آية كريمه سیده. جننك كوز گه كور نى تورغان
 مخلوق ايكانلگن بلدر. در. امام شافعى جننى كورونى دعوا
 قیلو چيغه تشديد ايتديكى، حتى آية مذکور دن استدلال ايدوب
 كفرى برله فتوا بيرديكى نقل ايدلگان. الحاصل جن آدميلر گه
 كور نه تورغان نرسه بولماوى شرعاده هم درست عقل برله ده معلومدر.
 رسول الله صلى الله عليه وسلم نك جننى كور و كور ماوى
 حقنده اصحاب كرام آراسنده اختلاف بار. ابن مسعود دن «كور دى
 ديديكى نقل ايدلگان. ابن عباس: كورمدى، كورگان بولسه الله
 تعالى (قل اوحى الى انه استمع نفر من الجن) ديب ايتمز ايدى؛ ديگان.
 علمانك بعضلى: ابن عباس قرآن نك مدلولىنى سويلا دكندن، ابن
 مسعود اوز قاشنده ثابت بولغاننى ايتدكندن بوسوز لر آراسنده
 منافات بولمى؛ ديگانلر. مع هذا رسول اللهغه كورنولرى ثابت
 بولغان تقدير ده، بونك برله بشقه لرغه ده كورنولرى نه استدلال قيلمق
 توغرى بولماس. الحاصل عوام آراسنده مشهور جنلر حقنده غى
 تورلى حكايه وروايتلر جمله سى خيال وخرافاتلر بولغانلقدن بوكبى
 اشلرده شرع بيان ايتكان روشده درست تعليمات برله خلقنى موندای
 باطل اعتقادلردن صافلامق، دینى تعليم اوستنده بولغان اماملر وظيفه
 سیدر. بشقه سؤال لرگه جوابلر كله چك عددده انشاء الله
 درج ايدلور.

مراسلات

طورايدە. معلم صالح صغيرى افندى دن:

محترم الدين والادب اداره سندن رجا:

مجله نك ۵ نچی جلد بر نچی ساننده (بو مذهبلرگه تقلید قیلورغه شارع علیه الصلاة والسلام حضرتلرندن علی التعمین دلیل یوق. بولورغه ممکن ده تو گل) دیگان ایدگز. بخاریده مذکور (لوکان الايمان عند الثریالتناولہ رجال من فارس) حدیثی امام اعظم ابو حنیفه حضرتلرینه ایاروگه دلیل بولمیهو؟ شوشی توغریده ایضا حکزنی کامل تو بانچیلک برله اوتنه مز. معلم صالح صغيرى. طورای.

اداره: علقمه افندینک «بو دورت مذهبکه ایاررگه شارع طرفندن آچق دلیل بارمی» دیگان سؤالینه مذکور جواب یازلغان ایدی. سزینک نقل ایتدکگز، بخاری، مسلم و ترمذی لرینک ابوهریره رضی الله عنه دن روایت ایتدکلری مذکور حدیث شریفنک بو مسئلهگه تعلق یوق. شونک ایچون دلالتی ده بولمیدر. درست، امام ابو حنیفه حضرتلری فارس ایرلرینک برسی بولغانلقدن، آنکده بو مزیتی بولوی حدیث شریفن آگلانادر. لکن بو مسئله باشقه، تقلید مسئلهسی باشقه در. ترمذی حدیث مذکورنک سبب و رودینی بیانده: جمعه سورسی نازل بولغاچ، رسول الله علیه الصلاة والسلام حضرتلری بو سورس نی اصحاب کرامگه تلاوت و تبلیغ اثاسنده (و آخرین منهم لما یلحقوا بهم) [*] آیه کریمه سینی او قودقلرند.

[*] ای لم یلحقوا بهم وسیلحقون.

اصحابدن بری: یا رسول الله بونلر - آخربن - کملر ديه سؤال ايتدکده رسول الله: مجلسده حاضر بولغان سلمان الفارسی گه مبارک قولینی قویوب (والذی نفسی بیده لو کان الايمان عند الشریا لتناولہ رجال من هؤلاء) بیور مشدر. بو حدیث شریفدن آغلانغان معنا: اعاجمدن بولغان فارس قومنده باشقه لرغه قاراغانده - عربلر مستثنا - بر مزیت - آیورم بر فضیلت - بولوویدر. یعنی حدیثک مدلولی بو قدر در. فی الواقع اصحاب کرامدن خلفاء راشدین، فقهاء سبعة وعبادله لردن صوگرم علوم دینیہ فارس قومینه کوچوب آرملرندن علوم دینیہ حاملاری اماملر و مجتهدلر يتشدکنندن بو حدیث شریف معجزه لردن سانالورغه تیوش بولور.

عرب تلی هم معلقات عشر اصحابی

(۴ نچی ساندن مابعد)

جاهلیت زماننده شعر:

ادبیات عربیه برله شغللنگان آدم گه بیاگولی در، که عرب ادبیاتنده ایک کوب اورنی اشغال ایتگان، ایکچی عباره برله ایتساک علوم ادبیہ جمله سندن ایک عالی اورنی تونقانی شعر در. شوگار کوره عربلر شعرنی «آداب الرفیعه» ديه آتامشلار.

شعر نرسه؟ (۱)

شعر طبیعتک (۲) ماتور لغن، گوز اللکن نصویر ایتوچی بر

[۱] تاریخ آداب اللغة العربیة [۱] طبیعت ديب هر بر الله تعالی بارانقان نرسه گه نه بوله. اورمان، حیوان، آدم کبی. خلق و عادتکده نه بولسه ده موند اولگی معنی مراد در.

علم بولوب، حفر، رسم، موسيقى (موزىقا)، شعر اسملی دورت قىمىگە بولنەدر.

حفر - طبعىنىڭ رىسمن آغاچقە، تاشقە چوقوب تىسۋىر ايتۋى ياكە تمام مجسم ايتوب ياساۋدر. رسم - طبعىنىڭ روشنى، سۋرەتن كاغدگە ياكە سىتسەغە سزوب، بوياب تىسۋىر ايتۋدر. شعر - شولوق نرسەنى خيال، اۋطى برلە تىسۋىر ايتوب لفظلر برلە تىبىر ايتۋدر. موسيقى - موسيقى شعر شىكللىدر. فقط شعر طبعىنىڭ جمالنى لفظلر، معنالر برلە تىسۋىر ايتوب، موسيقى ايسە كۋى، آواز برلە تىسۋىر ايتەدر. اما واقعدە ايكىسىدە بر نرسەدر. شعرنىڭ اصل معناسى يوغارىدە ذكر ايتلگان نرسەلر بولسەدە غر بلردن علم عروض علماسى شعرنى معنای اصلىسندن كوچروب موزون، مقفى بولغان سوزلرنى گنە شعر دىب آتادىلر. لکن سو كفى عصر علماء سىنىڭ بيانىنە كۋرە بېو شعر تىرىفى بولماينچە ياكە نظم تىرىقىدر. زىرا شعر سوزى (سىزمك) معناسندە بولغان (شعور) مصدرندن آلونغاندر دىلر - بولارنىڭ تىرىقىنە كۋرە شعر كرك نظم، كرك نثر بولسون آدمگە شادلىق ياكە قايغى حاصل ايتوب، قلىنىڭ نچكە اورنلارنىنە قدر تائىر ايتارلك، بار حسياتنى قوزغاتورلىق بولغان سوزدر.

نظم، كرك حسياتنى قوزغاتورلىق بولسون، كرك بولماسون منظوم - عروض علماسى وضع ايتگان قاعدەلر، وزنلرگە موافق بولغان سوزدر.

شعرنى وزن بلەن ايتونىڭ نثر برلە ايتوگە قاراغاندە قلىگە تائىرى آرتقراقدر.

مثلا بر دوستىنى كۋرەسك كىلوب، آنىڭ برلە اوچراشوب

قلبگده بولغان محبتلرگنى اظهار ايتماقچى بولساگده شول دوستلار
 قاشقاچ ايتورگه نلگان سوزلرگنك خاطر دن چغوين تصوير
 ايتوب نثر برله ايتەسك: «دوستمنك يورتينه باروب، آنك حقتده
 كوگلمده مرغوز محبتنى، سرلرمنى آڭغار نورغه نلەسەمدە باروب
 كرو برله شادلغمدن تلم بيله نوب حاجتمنى اوتى آلەمين، ديب،
 بو بر شاعرانه، كوگلكه ارتياح بيره تورغان سوز - شعر دن،
 شوشى شعرنى نظم برله آڭغار تسالك كوگلكه آرتغراق تاثير ايتوب
 بار حسياتنى فوزغاتادر. شولوق مفهومده، اوزينك حاجتن اونتوين
 تصوير ايتوب قيس بن الملوح [۱] نظم برله

فيا ليل كم من حاجة لي مهمة

اذا جئتم بالليل لا ادري ما هيا

وانى لينسينى لقائك كلما

لقيتك يوماً أن أبتك ما هيا

ديب ايتە. بو ايسه نثرگه قاراغانده قلبگه اثر ايرەكدر. شعرنى
 صوگنى روشده تعريف ايتو قدمات عربدهده بولمشدر.

وزن قافيهنى اعتبار ايتماينچه: «الشعر شىء تجيش به صدورنا
 فتقدفه على السنتا [۲] ديگان سوز روايت ايتلەدر.

[۱] قيس بن الملوح - معشوقهسى بولغان ليليگه نسبت ايتلوب [مجنون
 ليلي] ديه معروفدر. مجنونگه نسبت ايتلگان واقعلر مشهور بولوب علماء
 شعرنك روايتينه كوره موضوعدر. بنى امية دن براو [عم] ينك قرينه عاشق
 بولوب خلقغه فاش بولوبين سوبمايچه [مجنون] اسمى ايله تورلى شعرلر
 انشاد ايتمش ديلر. واقعهده نيچك بولسده بولسون مجنوننك شعرلرى خلق
 آراسنده مشهوردر. ديوانى ۱۳۰۰ هـ القاهرده، ۱۸۸۲ مده بيروتده طبع
 ايتلدى. مجنوننك خبرلرى: اغانى اج ۱۶۷ هـ، الشعر والشعرا ۳۵۵
 هـ، خزنة الادب ج ۲، ۱۷ هـ مذكوردر. تاريخ آداب اللغة العربية

[۲] البيان والبيان ج ۲، ۱۷۲ هـ

عربلرنك شعرنی نظم بلهن ایتنه باشلاولاری. ادبیات علماسینك اتفاقینه کور. عربلر نلك سوزنی، خطبهلرنی تسجع (۱) بلهن سویلی بولغانلار. سببیده مسجع بولغان سوزنك حفظ اوچون اوڭغایلی بولوی بولورغه تیوش، چونکه سجع بلهن سویلنگان سوزده حفظ، ضبط اوچون کوب جیگلك باردر. (۲) زماننك اوتوی برله عربلر تورلی قبیله لرگه بولنوب، آرالارنده نزع چغوب، صوغشلار واقع بولا باشلاو سببلی هر قبیله گه اوزلرینك یاشلرین صوغشقه نحریش ایتارگه، بهادرلارنی، صوغش اوچون مالی برله یاردم ایتکان کشیلرنی مافتارغه حاجت توشدی. مونه شوشی داعیلر سببلی هم یاشلرنی مکارم اخلاقغه عادتلندر و قصدی ایله عربلر سوزنی (شعرنی) نظم بلهن سویلی باشلادیلر. چونکه نظم سجع گه فاراغانده کولگه تأثیرلی هم حفظ اوچون اوڭغایلیدر. خصوصاً عرب تلینك نظم اوچون بیک یاطشلی تل بولوی حفظ غه تاغنده یاردم ایتهدر.

بحرلر نیچك ظهور ایتدی؟

عربلر بیک ایسکی زماندن بیرلی بر یرده قرارلاشماینچه،

[۱] سجع: ایکی جمله نك آخرنده گئی کلمه لرینك بر، ایکی اوج الخ حرفلری برنوسلی بولوب، وزنلرنده یاتلق بولماق. «من زرع الاحن، حصد المحن» کبی.

[۲] عربلرده یازو یازا بلنگان آدم ساناولی غنه بولو سببلی هر بر صافلانورغه نیوشلی، حکمتلی بولغان خطبهلرنی، مقاللرنی حفظ ایتوبکنه صاقلارغه ممکن ایدی. واقعا آلا حفظغه بیک اهمیت بیردیلر: جاهلیت زماننده بولغان خطبهلر، شعرلر، مثلر، واقعهلر کوبسی آغزدن آلوب یازلمشدر. اگر عربلرنك حفظ غه اعتنالی بولماسه نی قدرلی علم ضایع بولاچاق ایدی.

صحرا ده، تو فتاوسز بر اورندن بر اورنغه كو چوب يورگان بر قومدر. و طنلری اسسی منطقه ده بولو سبیلی آصری تورغان حیوانلاریده اوزاق آچلققه، صوسزلقغه چداملی، توزملی بولغان بوه ایدی. هم تر کلکری شول تومگه باغلانغان، آندن باشقه معیشت ممکن تو گل ایدی. بو حیوان نی قدرلی کیلوشسز، منظری قبیح بولغان بر مخلوق بولسه ده عربلر قاشنده زور محبت قازانوب، چیکدن طش ماقتالوشرفینه نائل بولدی. مثال اوچون «طَرَفَةُ بْنُ الْعَبْدِ» نك بر شعرن کیتور ساك بو حیوانعه نیچك قار اولاری آگغار لسه كرك:

«فَذَالَتْ كَمَا ذَالَتْ وَلَيْدَةُ مَجْلِسِ

تُرِي رَبَّهَا أَذْيَالَ سَخِلٍ مَمْدِدٍ» (۳).

عربلر بو حیواندن معیشتلری اوچون کوب فائده ایتدکلری کبی علمی جهتدنده فائده ایتدیلر: توه یورگانده سلکنوب، تیر به نوب یوری تورغان بر حیواندر. عربلر ده شوشی یورشدن استفاده ایتیرك تومنك آباق آطلاو روشینه کویلهب بحرلر چغار دیلر، مثلاً: بحر رَجَز (۴) نك مشطور بولغانی آقرن یورشندن، منهولک بولغانی تیز یورشندن چغارلمشدر. حقیقتاً ده اعتبار ایتلگانده برنجیسی تومنك آقرن یورشینه، ایکنچیسسی تیز یورشینه تمام موافقدر (۵).

[۳] مجلسده، اوزون چابولی کولماگینك ایتاگون خواجه سینه کورساتوب، اوستراب، نازلانوب یورگان جاریه کبی مینم آطلانغان تومندن نازلانوب سلکنگه لهب کیتدی.

[۴] بحر رَجَز نك تمام وزنی آلطی مرتبه، مشطور بولغانی اوچ مرتبه منهوك بولغانی ایکی مرتبه «مستفعِلن» دن عبارتدر.

[۵] تاریخ آداب اللغة العربیة اج ۶۰ - ۶۱ ص.

شولای اوق بحر خببده آطنك سيكروب يورشندن آلونغان،
هم تمام موافقدر.

موندن صوكْ حالنك اقتضاسينه قاراب قايغي، شادلق، غزل،
نشيب حاللرينه موافق روشده تورلی بحرلر ايجاد ايتديلر.
عربلرده شعر قوهسی: تاریخنك اثباتينه، ادیبلرنك اتفاقينه كوره:
دنیاده ايك شعرگه استعدادلی قوم عربدر. موگارغه هجرتدن نلك بر،
هجرتدن صوكْ بر، ايكی عصرده بتوشكان شاعرلرنك [۱] سانلاری
دلیل کافیدر. بو حالگه تورلی سیپلر بولوب اسباب طبیعیه جمله سندن
شوشیلارنی صانارغه ممکن:

(۱) عربلر یاراتلشندن اوق شعورلی، حساس، دقتلی، بیک
جزئی گنه نرسه گده آرتق شادلانوچان، جزئی گنه نرسه گده تیز
قزوب آچولانوچان، قزو قانلی، سوز سویله گانده ارتجالا،
بداهه سویلی تورغان بر قومدر. بو صفتلر ایسه صاحبینك شاعر
بولماقینه داعی بولوب، غالباً شاعرلرده تابولاتورغان صفتلر جمله سندندر.
(۲) عرب تلمده نیچکه تعبیرلر هم کنایه، استعاره، قافیهلر تابو
اوچون بیگللك بیروچی الفاظ مترادفهلرنك کوبلکیدر. زیرا نلنك
شعر اوچون کوب یاردمی باردی: عربلر تورلی قبیلهلرگه بولنوب
تللری اصل بر بولسه ده لهجه لری باشقه، باشقه، ایدی. همه سیده طبیعتده
دقه شعورده، حساسلقدده بر درجه ده بولسه لارده «مضر» لغتندن باشقه
لغته شعر (نظم) انشاد ایتلمه گان، چونکه نظم اوچون اوگغایلی،
یاطشلی بولغانی مضر لغتی ایدی. عرب قومینه اختلاط ایتوب روم.
فرس، تورك، بربرلردن ظهور ایتکان شاعرلرده مذکور مضر
لغتی ایله انشاد ایتدیله.

[۱] کیله چه گده سانلاری ذکر ایتلهچک.

(۳) عربلرنك وطنلرى صحرا بولوب هوا بيك صاف، طبيعت بيك گوزل ايدى. هم طبيعت توغرسنده تأمل، تفكر ايتارگه حاللريده بيك مساعد ايدى. طبيعى صاف هواده ياشاگان آدمك ذهنيده صاف بولوب. قوه مخيلهسى قوتلى بولادر خصوصاً عرب كى فطرتندن اولك قوه مخيله، قوه تصور يهسى ياخشى بولغان خلق اوچون بولسا فلق، بوشلق شعور قوه سين آرتدرادر.

بر حاللى اوز خلقمىز غده تطبيق ايتوب بولادر: يور طنده وقتده شگشو، كويله و دن هيچ خبرى بولماگان آدمده يولغه چقسه كيك باصولاردن، اور مانلاردن اوتكانده غالباً جراب، كويله ب اوتادر. شبهه سز بو كشيگه شعر حسن فوزغاتوچى باصوداغى، اور مانداغى صاف هوا ماتور يغاچلاردن باشقه نرسه توگلدن.

اقليم نك آدمگه تأثيرى:

علم طبيعت نك بديهى بولغان بر قاعده سندر، كه آدملرنك اخلاق رينه بدنلرينه اقليم نك تأثيرى بولوب، اقليمگه قاراب اخلاق بدن جهتندن مختلف بولالار. اجمالاً ايتكانده: باديه خلقينك شهر خلقينه قاراغانده ذهنى صاف بولادر. معتدل هوالى اقليمده يشاگان خلق اسسى اقليمده كى خلقغه قاراغانده نشاطلى هم جينگل گاوده لى بولادر. بر اقليمده يشا بده طاو باشنده غى خلق توبان اورنده ياشى تورغان خلقغه قاراغانده نشاطلى هم اوتكن ذهنلى بولادر. شوشى قاعده گه بناءً جزيرة العربده «نجد» ايك قالقو يير بولوب مونده يشاگان خلقده باشقه لارغه قاراغانده سلامت، تازا هم صاف ذهنلى ايدى. شاعر لرنك كو بره كى مونده يتشوب بولار باشقه لاردن بلاغت بلهن ممتاز ايدى. بار جاهليت شاعر لرينك بيش دن ايكى الوشى «نجد» دن، بر الوشى «حجاز» دن، بر الوشى «يمن» دن، قالغانى «عراق» دندر.

آخرى بار.

زكى اورازابى

خصوصی تشکر.

«قل الحق ولو كان مرا، قل الحق ولو عليك مقتضالرنچه الدين والادب مجله مبعله سينك بويلغی برنچی وایکنچی عددلرنده درج ایدلگان «آچی حقیقتلر» عنوانلی مقاله گه عاجزانه تشکرمنی اظهار، ممنونیت و مسروریتمنی بیان ضمننده اوشبو ورقپاره بی ارساله جسارت ایدلدی. محض حقیقت بولغان بو کبی آچی نصیحتلرنی لومه لانم دن خوف ایتمای مطبوعات صحیفه لرنده نشر ایدوچی فدائی محرر لرمزگه نیچوک تشکر ایتمیهلم، نیچوک ممنون اولمایهلم.

عموما هیئت اداره! جمله گزگه واهب العطا یا حضرتلری اوزون عمرلر عطا قیلسون و خدمتلر گزده دائم ایلاسون. بو کبی دینی و اصلاحی مجله لرمزنگ دوامینه، حقیقت یولنده غایت تأثیرلی مقاله لرنشرنده سعی و غیرت ایدوچی ذوات کراممزگه خالصانه دعالم قیلوب و خاصه فاضل محترممن ملا نجیب تونتاری افندی حضرتلرینه هراموری خصوصنده دعاچی بولوب تشکرات عاجزانه منی تکرار اظهار مزله ختم کلام ایدرم. ظن عاجزانه مزه کوره بوننابین صمیمیتله خدمت ایدوچی ذوات کراممزگه علماء فخام افندیلرمزده تشکر ایدوب ممنون بولسه لر کیرهک. وسن الله التوفیق. لطفات بیوروب تشکر نامه عاجزانه می الدین والادب ننگ بر کوشه سینه درج گزنی خاصه استرحام ایدرم. احمد منهاج الدین سیف الدینف.

(اداره) خیر خواهانه یازغان سوزلرنی تقدیر گز ایچون

ممنون و متشکر بولدق.

قراندہ ۱۵ کوندہ برچغا تورغان دینی، ادبی، علمی

الدین والادب

مجله سینہ ۱۳۳۳ سنہ ایچون مشتری دفترى آچق.

ابونہسی اولگیچہ	بر یلق	۳ صوم
یارم یلق	۱	۵۰ تین
نسخہ سی	—	۱۵ تین

oooooooooooo

ادارہ گہ یبار له چك خط و آبونہ لار بو آدریس بر له یبار لور:

Казань,

Мулль Галимджану Галъеву